

2. Интерактивные рабочие листы как средство организации учебной деятельности – [Электронный образовательный ресурс] – <https://ng-press.by/2020/07/10/interaktivnyye-rabochie-listy-kak-sred/>
3. Лузан, Е. Ю. Актуальность применения интерактивных плакатов для реализации ФГОС / Е. Ю. Лузан, Т. М. Зуева, В. А. Перелыгин. — Текст : непосредственный // Школьная педагогика. — 2015. — № 2 (2). — С. 27-30.
4. Миренкова В.Е. Рабочий лист как средство организации самостоятельной познавательной деятельности в естественно-научном образовании // Ценности и смыслы. – 2021, № 1(71), с.115 – 130.

ВЫКАРЫСТААННЕ ЛОГІКА-СЭНСАВЫХ МАДЭЛЯЎ НА ВУЧЭБНЫХ ЗАНЯТКАХ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ДЛЯ РАЗВІЦЦЯ ВУЧЭБНА- ПАЗНАВАЛЬНЫХ КАМПЕТЭНЦЫЙ ВУЧНЯЎ

Л. М. Цярлецкая, настаўнік беларускай мовы і літаратуры

ДУА “Сярэдняя школа № 12 г. Пінска”, г. Пінск, Рэспубліка Беларусь

Згодна з рэкамендацыямі па выніках рэспубліканскай кантрольнай работы па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» (X клас) настаўнікі беларускай мовы і літаратуры павінны рэалізоўваць у адукацыйным працэсе дзейнасны падыход, забяспечваць умовы для ўключэння ўсіх навучэнцаў у вучэбна-пазнавальную дзейнасць, выкарыстоўваць сучасныя тэхналогіі навучання, разнастайныя прыёмы зваротнай сувязі [3, с.1]. На маю думку, настаўнік павінен актывізаваць інтэлектуальна-мысленчую дзейнасць вучняў, навучыць іх здабываць веды, дыферэнцыраваць пэўныя звесткі і ўмець самім прэзентаваць любую інфармацыю. Гэта могуць быць тэксты, табліцы, схемы, малюнкі, графікі. А, як вядома, праілюстраваны матэрыял лепш засвойваецца.

Перада мной, як настаўнікам, паўстала задача навучаць дзяцей так, каб яны маглі не толькі засвоіць змест вучэбнага прадмета, але і развіваць вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі. Зыходзячы з таго, што мова – гэта знакавая сістэма, мною ў практычнай дзейнасці даўно рабіліся спробы падаваць інфармацыю на ўроках у выглядзе схем, самастойна складзеных табліц, памятак. У свой час я вельмі востра адчувала недахоп рознага віду заданняў, дыдактычнага матэрыялу, тэстаў, якія цалкам адпавядалі б тэме і давалі магчымасць у поўнай меры праверыць глыбіню ведаў вучняў.

Улічваючы свае магчымасці, выбіраючы з разнастайных варыянтаў графічнай арганізацыі матэрыялу, я спынілася на метадычных інструментах шматмернай дыдактычнай тэхналогіі, распрацаванай прафесарам В.Э Штэйнбергам [3, с.20]. Шматмерная дыдактычная тэхналогія – гэта тэхналогія нагляднага, лагічнага, сістэмнага, паслядоўнага спосабу прадстаўлення вучэбнай інфармацыі, якая накіравана на развіццё інтэлекту, маўлення, усіх відаў памяці, мыслення [2, с.4, 5]. Яна спрыяе вырашэнню многіх дыдактычных задач: вучыць вызначаць галоўнае, знаходзіць ключавыя словы і паняцці; вучыць думаць, не стамляючы мозг, арганізуе паўтарэнне вывучанага матэрыялу і інш. Карта памяці, логіка-сэнсавая мадэль, інтэлект-карта – усё гэта інструменты шматмернай дыдактычнай тэхналогіі. Для сябе я знайшла логіка-сэнсавыя мадэлі (ЛСМ).

Згодна навукоўцу А. В. Хутарскаму, вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі – гэта сукупнасць кампетэнцый вучняў у сферы самастойнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, якая ўключае элементы лагічнай, метадалагічнай, агульнавучэбнай дзейнасці. Сюды ўваходзяць спосабы арганізацыі мэтавызначэння, планавання, аналізу, рэфлексіі, самаацэнкі. Вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі мяркуюць у вучняў наяўнасць наступных уменняў: ставіць мэту і ўмець яе растлумачыць, арганізоўваць планаванне, аналіз, рэфлексію, самаацэнку сваёй вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, задаваць пытанні да назіраемых фактаў, усталёўваць прычынна-

выніковыя сувязі моўных з'яў, абазначаць сваё разуменне ці неразуменне да вывучаемай праблемы, рабіць высновы.

Выкарыстанне ЛСМ у навучальным працэсе разглядаю не як мэту, а як спосаб развіцця вучэбна-пазнавальных кампетэнцый, як крыніцу дадатковай інфармацыі па прадмеце, як спосаб самаадукацыі настаўніка і навучэнцаў, як магчымасць рэалізацыі асобасна-арыентаванага падыходу ў навучанні, як крыніцу нагляднасці.

ЛСМ – гэта графічны прыём сістэматызацыі матэрыялу праз выдзяленне сэнсавых адзінак тэксту і графічнае іх афармленне ў пэўным парадку ў выглядзе схемы. ЛСМ уяўляе сабой мадэль вывучаемай тэмы, дазваляе яе ўбачыць цалкам. Прадстаўленне інфармацыі ў выглядзе ЛСМ дазваляе навучэнцам свабодна разважаць над тэмай, дае доступ да ўласных ведаў, разумення або прадстаўлення аб пэўнай тэме, а таксама развівае памяць і прасторавае мысленне. Галоўная перавага прымянення ЛСМ - гэта магчымасць пераходу ад завучвання да разумення. ЛСМ займаюць невялікі аб'ём і заключаюць у сабе лагічна звязаны навучальны матэрыял.

ЛСМ з'яўляецца гнуткім прыёмам, які можа прымяняцца на ўроках любога тыпу і ўсіх этапах вучэбнага занятка. Традыцыйна выкарыстоўваю на аперацыйна-пазнавальным этапе, калі падчас урока мадэль папаўняецца новай вучэбнай інфармацыяй, на кантрольна-карэкцыйным і рэфлексійным этапе, калі трэба выправіць памылкі, сістэматызаваць навучальны матэрыял.

Па праграме ў IX класе вывучаецца складаны сказ. Аб'ём тэарэтычнага матэрыялу вялікі. Пры вывучэнні новага матэрыялу ці падагульненні і сістэматызацыі ведаў мадэлірую ЛСМ, якая ў выглядзе блокаў уключае змест тэмы. Пададзеная інфармацыя размяшчаецца ў пэўнай паслядоўнасці, што дае магчымасць устанавіць лагічныя сувязі паміж імі. ЛСМ “Складаназлучаны сказ” (Дадатак 1). Такім чынам забяспечваецца цэласнасць, лагічнасць, нагляднасць інфармацыі. Галоўным вынікам будзе арганізацыя і сістэматызацыя асноўнага тэарэтычнага матэрыялу, што

павялічыць эфектыўнасць вучэбнага занятка, будзе адпавядаць прынцыпу дыферэнцыяцыі ў навучанні, развіццю вучэбна-пазнавальных кампетэнцый.

Эфектыўнасць прапанаванай ЛСМ па складаных сказах будзе назірацца на аперацыйна-пазнавальным этапе, на кантрольна-карэкцыйным і рэфлексійным этапе вучэбнага занятка. Гэта дазваляе навучэнцам усвядоміць узровень засваення вывучанага матэрыялу, а настаўніку правесці своечасовы аналіз і аказаць дзейсную дапамогу кожнаму вучню.

Разлічваць на паспяховае выкарыстанне створанай ЛСМ можна і ў XI класе, паглыбляючы і сістэматызуючы веды.

Сродкам ЛСМ рэалізуецца асобасна-арыентаваны падыход да навучання. Дзякуючы зрокавай апоры на ЛСМ, навучэнцы, якія маюць розны ўзровень навучанасці, становяцца ў роўнай ступені кампетэнтнымі на ўроку. Праца ў розных рэжымах (у групе, парамі, індывідуальна) дазваляе разважаць і параўноўваць, рабіць вывады.

У выніку атрымліваецца структура, якая графічна адлюстроўвае вучнёўскія разважанні, вызначае інфармацыйнае поле пэўнай тэмы.

Роля настаўніка пры адпрацоўцы матэрыялу заключаецца ў тым, каб каардынаваць работу навучэнцаў і ствараць умовы для актыўнай сумеснай вучэбнай дзейнасці, гэта значыць забяспечваць матывацыю, жаданне вывучаць беларускую мову.

Лічу, што звяртацца да ЛСМ эфектыўна і мэтазгодна і пры падрыхтоўцы навучэнцаў да алімпіяды па вучэбным прадмеце, і да цэнтралізаванага экзамена.

Вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі можна лічыць сфармаванымі, калі вучань ведае азначэнні паняццяў і іх змест, устанаўлівае сувязі паміж прыкметамі, мае вобразнае ўяўленне аб моўнай з'яве, умее самастойна прымяняць свае веды пры вырашэнні вучэбных задач, валодае неабходным слоўнікавым запасам, засвойвае тэрміны. А гэта значыць валодае такімі

разумовымі аперацыямі, як аналіз, сінтэз, параўнанне, устанаўленне прычынна-выніковых сувязяў, абагульненне.

Працуючы па падрыхтаванай настаўнікам ЛСМ, можна грунтоўна паўтарыць аб'ёмны вучэбны матэрыял з меншымі затратамі часу. І важна тое, што мадэль можна дапрацаваць, выправіць, удасканаліць, развіваючы навыкі працы з дадатковай літаратурай. Навучэнцы не баяцца цяжкасцей пры вывучэнні і запамінанні матэрыялу, ім значна лягчэй, а гэта выклікае цікавасць да вучэбнага прадмета.

Спіс выкарыстанай літаратуры:

1. Дабрынеўская, Г.І. Рьянтови́ч, Г.П. Шматмерная дыдактычная тэхналогія: тэорыя і практыка навучання / Г.І. Дабрынеўская // Беларуская мова і літаратура. – 2013. - №6 – с.4,5
2. Рэкамендацыі па выніках рэспубліканскай кантрольнай работы па прадмеце “Беларуская мова” (X клас) у 2018/2019 вучэбным годзе ад 17.09.2018 Загад № 695.
3. Штейнберг, В.Э. Дидактические многомерные инструменты: теория, методика, практика / В.Э. Штейнберг. – М.: Народное образование, 2002.

ПРОЕКТНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ

Н. А. Фадеева, учитель

ГУО «Средняя школа № 12 г. Пинска», г. Пинск, Республика Беларусь

Особое внимание в образовательном процессе на сегодняшний день уделяется воспитанию личности, способной самостоятельно мыслить;